

Andrzej BOROWSKI

ORCID: 0000-0002-5615-9825

Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński

Narratie en synthese – een praktisch probleem voor de lezing van literatuurgeschiedenis. Casus: Morciniec

Abstract

Two models of writing a companion to the history of Dutch literature for Non-Dutch readers are discussed here: a ‘narrative synthesis’ vs. a broader ‘study of cultural history’. They both take here into account the Renaissance perspective. The impulse for the article is a book by Norbert Morciniec, *Historia literatury niderlandzkiej do końca 19. wieku* (History of Dutch literature till the end of the 19th century), published in 2019. This book is compared both with a former book of Dorota & Norbert Morciniec from 1985, *Historia literatury niderlandzkiej* (History of Dutch Literature) and the large two-volume history of the literature from the Low Countries, *Widzę rzeki szerokie...* (I see broad rivers...) from 2018, edited by Jerzy Koch & Piotr Oczko. The situation in 1985 and that in 2018/19 are definitely varied: not many translations of Dutch literature into Polish at the beginning, and no academic centres... Today it is not so: thanks to the pioneering work of Norbert Morciniec.

Keywords: narrative synthesis, study of cultural history, history of Dutch literature, Renaissance perspective, Norbert Morciniec.

Narratie en synthese – als benaderingsperspectief van literatuurgeschiedenis – is vandaag een van de hoofdthema’s in literatuurhistorische discussies. Men zou kunnen verwachten dat de narratieve synthese van literatuurgeschiedenis steeds meer wordt gemarginaliseerd, om plaats te maken voor breder geconcipieerde en gerealiseerde studies van cultuurgeschiedenis. Maar ondanks verscheidene bedenkingen tegenover die narratieve synthese (die trouwens zelf óók een afzonderlijke reflectie verdienen) kan men nog steeds vaststellen: zij wordt níet gemarginaliseerd.

De kwestie van narratieve synthese wordt hier voorgesteld en (in de huidige jubileumcontext) breder besproken.

Een directe impuls hiervoor was o.a. het drie jaar geleden gepubliceerde boek van Norbert Morciniec onder de titel *Historia literatury niderlandzkiej do końca 19. wieku* (Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tot het einde van de 19de eeuw, Wrocław 2019). Deze *Historia literatury niderlandzkiej...* richt onze aandacht tegelijk naar een andere, eerdere synthese van Nederlandse literatuurgeschiedenis. Deze werd geschreven door Dorota Morciniec en Norbert Morciniec, en verscheen in 1985, bijna 40 jaar geleden, onder de titel *Historia literatury niderlandzkiej*. Uitgegeven door het prestigieuze Poolse Nationaal Ossoliński-Instituut, vormde dit boek toen als het ware een pionierswerk dat in bepaalde opzichten tot vandaag onmisbaar is.

De opdracht van de beide auteurs was, voor een literairhistorische synthese, dubbel zwaar. Want de ruimtelijke en culturele localisering van de term ‘literatura niderlandzka’ was voor de toenamalige Poolse doorsnee (en ook een beter opgeleide) lezer vrij onduidelijk.

Dit was trouwens mede veroorzaakt door de decennialange afwezigheid in de Poolse literatuurcanon (zoals die door de toenmalige intellectuelen werd gebezigd) van zelfs de niet alleen voor de Nederlandse, maar breder: voor de Europese cultuur meest representatieve teksten uit de belletrie of essayistiek, om helemaal te zwijgen over poëzie. Er werden weliswaar, reeds in het Interbellum 1918–1939, enkele vertalingen van literaire werken uit de Lage Landen uitgegeven (zie Morciniec, Koch 1985), maar ze hadden de net genoemde literatuurcanon in Polen niet bereikt.

De enige breder bekende, tegelijk waardevolle *en* populaire voorstelling van het begrip ‘Nederlandse literatuur’ in Polen waren de nog in het net genoemde Interbellum uitgegeven biografisch-chronologische beschrijvingen van afzonderlijke werken en hun auteurs. Ze waren verzameld in deel III van *Wielka Literatura Powszechna* (Grote Wereldliteratuur, 1930–1933), een zesdelige serie onder hoofdredactie van literatuurhistoricus Stanisław Lam, uitgegeven door Władysław Trzaska, Ludwik Józef Evert en Jan Michalski, bekende Poolse uitgevers. Concreet: in de afdeling „Literatury celtyckie i germańskie” (Keltische en Germaanse literaturen) van deel III. In hetzelfde deel waren ook “Kraje bałtyckie” (Baltische landen) en “Literatura węgierska” (Hongaarse literatuur) te vinden. En deel VI van *Wielka Literatura Powszechna* (*Antologia II*) bevatte een (beperkte) keuze van tekstfragmenten van proza en poëzie uit de ‘Hollandse’ en ‘Vlaamse’ literatuur (zoals ze hier werd genoemd, “literatura holenderska i flamandzka”) in Poolse vertaling. Deze tekstfragmenten werden gepubliceerd naast tientallen andere teksten die de lezer een beeld moesten geven van deze *en* nog 20 (!) andere, eveneens ‘exotische’ Europese literaturen in een verzamelband van in totaal 904 pagina’s.

Deze vertalingen uit de Nederlandse literatuur waren trouwens, ook na de Tweede Wereldoorlog, tot het verschijnen in 1985 van het boek van Dorota en Norbert Morciniec, meestal niet direct uit de originele Nederlandstalige teksten genomen (zie Koch 1993). De vertalers maakten bij hun werk gebruik van vertalingen uit het Duits of het Frans. Dit betrof zowel de zogenaamde belletrische, als ook populairwetenschappelijke essayistiek van niet zelden hoogste intellectuele en artistieke waarde.

Dit was het geval van de belangrijkste boeken van Johan Huizinga die niet alleen aan Nederlandse, maar hoofdzakelijk aan Europese cultuur gewijd waren. De Poolse vertaling (door Tadeusz Brzostowski) van het meest gelezen werk van Huizinga, *Herfsttij der Middeleeuwen* uit 1919, werd aan het einde van de jaren 50 voorbereid en verscheen in 1961 in boekvorm (Huizinga 1961). Later werd die vertaling nog enkele keren heruitgegeven, en in 2016 verscheen een andere vertaling, door Robert Stiller (Huizinga 2016; Stiller drukte zich hier, in zijn nawoord, *Posłowie*, uiterst negatief, maar onterecht, uit over de vorige vertaler).

Een andere, klassieke en tegelijk in populaire stijl door Huizinga geschreven monografie, over het leven en het werk van Erasmus van Rotterdam, verscheen in Poolse vertaling in 1964, enigszins als anticipatie van de jubileumverjaardag van de grote Nederlander (Huizinga 1964).

En er was ook nog het voor de culturele antropologie belangrijke boek *Homo ludens*, in 1967 uit het Duits vertaald (Huizinga 1967). Maar: zijn essayverzameling over de 17de-eeuwse Nederlandse cultuur, *Nederland's beschaving in de zeventiende eeuw*, werd in het Pools pas veel later uitgegeven: in 2008, als *Kultura XVII-wiecznej Holandii* (Cultuur van het 17de-eeuwse Holland), door Piotr Oczko vanuit het Nederlands en het Duits vertaald en ingeleid (Huizinga 2008).

Deze situatie maakte het werk van de auteurs van *Historia literatury niderlandzkiej* uit 1985 geenszins makkelijk: een literair-historische synthese te schrijven, die tevens een inhoudelijk waardevol en in een toegankelijke stijl geschreven leerboek moest worden. Het is immers makkelijker, een schets van een nationale literatuur te schrijven als een samenvatting van het leven en werk van de canon-auteurs van deze literatuur. En veel moeilijker, in een literair-historische synthese over concrete werken, hun plot, thematiek, topiek, stijl, versleer enz. te ‘vertellen’, bij een bijna compleet gebrek aan (dus een complete ontoegankelijkheid tot) vertalingen van deze werken. En ook: bij gebrek aan feitelijke (of tenminste preciezere) kennis van de gegeven cultuur onder het beoogde lezerspubliek, in dit geval: het Poolse lezerspubliek.

Ondanks deze moeilijkheden werd het door Professor Norbert Morciniec gestelde doel in de beide versies (zeker in de tweede, nieuwere versie) succesvol gerealiseerd. De narratie over de plot van de besproken werken en ook commentaren over hun artistieke taal zijn in de beide leerboeken bijzonder communicatief.

Er is meer: de auteur, van beroep vooral linguïst, had zijn talige commentaar over de besproken teksten niet afgescheiden van zijn opmerkingen over de stilistiek van die teksten; dus: over de literaire esthetica. In andere Poolse populaire syntheses van nationale literaturen kwam dat helaas niet zelden voor.

Er is in deze situatie nóg een moeilijkheid bij het construeren van een narratie in de stijl van een leerboek over Nederlandse literatuur voor Poolse lezers, die voor elke filoloog vanzelfsprekend is. Elke letterlijke vertaling van een artistieke tekst (*metáphrasis / translatio*) uit de primaire taal naar de doeltaal ('vreemde' taal) die niet een filologische vertaling is (dus: „ad verbum”, om met de woorden van Sint-Hiëronymus te spreken), is in feite (meer of minder) een parafrase van die tekst. Dat betekent: een vertaling (*herméneia*) van zijn betekenis, dus een *interpretatie* ervan. In het geval van juist dit leerboek, wanneer de potentiële lezers bij gebrek aan vertalingen toen, in de jaren 80 van de 20ste eeuw, geen directe toegang tot originele teksten hadden, moest, als compensatie, de narratieve techniek (met succes) worden toegepast.

Vandaag is de situatie radicaal anders, dankzij talrijke vertalingen van teksten uit de Nederlandse literatuur die in enkele Poolse neerlandistieke centra werden voorbereid. Het chronologisch eerste neerlandistieke centrum was dat aan de Universiteit Wrocław (vandaag Katedra Filologii Niderlandzkiej, Leerstoel voor Nederlandse Filologie, met – zeer terecht – Erasmus van Rotterdam als patroon). Er volgden daarna jongere generaties van onderzoekers in instituten en leerstoelen voor Nederlandse (Vlaamse, Noord-Nederlandse, Afrikaanse) filologie: aan de Uniwersytet Warszawski (met wijlen professor Zofia Klimaszewska), de Uniwersytet Adama Mickiewicza in Poznań (in het leven geroepen door de uitmuntende 'spruit' van de Wrocławse neerlandistiek, professor Jerzy Koch) en de Katolicki Uniwersytet Lubelski (historische Nederlandse literatuur wordt daar beoefend door professor Marcin Polkowski, hoofd van de Katedra Literatury Niderlandzkiej, Leerstoel voor Nederlandse Literatuur aldaar, leerling van professor Klimaszewska). In de laatste jaren ontstonden in Polen nog andere centra waar aan geïnteresseerden lessen Nederlands worden gegeven.

De constructie van het leerboek van Dorota en Norbert Morciniec over de geschiedenis van de Nederlandse literatuur, een boek waarmee de hele Poolse neerlandistiek destijds werd 'opgevoed', liet de toenmalige lezers nog een ander probleem zien. Weinig mensen in Polen realiseerden zich toen deze kwestie, laat staan: konden ze becommentariëren. Het ging om de 'nationale' identiteit van werken die vroeger met een voor velen geheimzinnig begrip werden beschreven: 'literatura niderlandzka'. Deze kwestie wordt met een bij verre níet uniek voorbeeld geïllustreerd. In buitenlandse leerboeken uit dezelfde tijd werden twee verschillende beknopte syntheses van 'twee' (?) literaturen voorgesteld: de 'Hollandse' en de 'Belgische'. Uit talrijke voorbeelden heb ik bewust twee boeken gekozen die eind jaren 60 werden uitgegeven en voor buitenlandse lezers (en

waarschijnlijk ook studenten?) waren bestemd; in dat geval: voor de Italianen. Het eerste boek, verschenen als deel 12 van de reeks *Le Letterature del Mondo*, werd geschreven door J.C. Brandt Corstius en Gerda van Woldenberg en kreeg de titel *La letteratura olandese* (Brandt Corstius & Van Woudenberg 1969). Het andere verscheen een jaar eerder, als deel 11 van dezelfde reeks; het werd geschreven door Antonio Mor en Jean Weisgerber – en droeg de titel *Le letterature del Belgio* (Mor & Weisgerber 1968).

Het gebruik in deze boeken van de bijvoegelijke naamwoorden “olandese” en “del Belgio” weerspiegelen de toenmalige hulpeloosheid van de auteurs (en de redacteurs van de serie) tegenover het in deze twee termen aanwezige anachronisme. Ze werden hier waarschijnlijk functioneel gebruikt – conform de namen van de politieke en internationale organisaties. Maar ze waren misleidend door gebruikte veralgemeningen die niet beantwoordden aan de feitelijke, vooral talige en ethnische identiteit van de auteurs die in deze syntheses werden besproken.

Nog moeilijker viel het de auteur van zo’n literair-historische synthese om, met behulp van narratieve technieken, in zulke omstandigheden een veel omvangrijker, breder en complexer structuur voor de lezers aanschouwelijk te maken. Namelijk een structuur die ‘litteraire cultuur’ wordt genoemd (zie bijv. Bolecki & Łebkowska 2015), of: ‘literair veld’ (zo door de Franse socioloog Pierre Bourdieu in zijn *Les règles de l’art*, Bourdieu 1992). Een structuur die, nog precieser, een ‘ruimtelijk systeem van literaire cultuur’ kan worden genoemd (naar het model van de Poolse socioloog Aleksander Wallis in zijn *Socjologia przestrzeni*, Sociologie van de ruimte, 1990). Een systeem dat bepaald wordt door zakelijke criteria van een artistiek milieu in een specifieke historische, politieke en sociologische context. Vandaar dat de auteurs van literair-historische syntheses zo niet alle, dan tenminste de meeste daarmee verbonden problemen hebben geprobeerd op te lossen door veralgemenende historisch-biografische narraties te vermijden en een ergocentrische verhaalstructuur toe te passen.

Men kan hier veel voorbeelden noemen. De beperkte ramen van deze bijdrage laten me echter slechts toe één voorbeeld te noemen, de klassieke schoolschets van Nederlandse literatuurgeschiedenis door Wijnand van Schothorst: *Geschiedenis der Nederlandse letterkunde. Leer- en leesboek voor gymnasia en hogere burgerscholen*, een boek in twee volumes (“Eerste deel 1200–1795”, “Tweede deel 1795–heden”) dat meermaals werd heruitgegeven (Van Schothorst 1932⁹). Hij kon hier de populair geschreven biografistiek met een functionele, leerzame chrestomathie effectief verbinden.

Een soortgelijke oplossing paste ook de literatuurhistoricus Ignacy Chrzanowski toe, een van de pioniers van de Poolse literatuurwetenschap. Zijn (in Polen legendarisch geworden) leerboek uit 1906 werd ook (zo de ondertitel) “voor de jeugd” geschreven, en meermaals, ook decennia na zijn verschijnen, herdrukt. De volledige titel luidde: *Historia literatury polskiej. Książka dla młodzieży*

(z wypisami). *Część pierwsza, Literatura niepodległej Polski* (Geschiedenis van de Poolse literatuur. Een boek voor de jeugd, met uittreksels. Het eerste deel, Literatuur van onafhankelijk Polen; een korte historische noot bij deze titel: in 1906 was Polen precies 111 jaar verdeeld onder drie buurlanden, pas 12 jaar later, in 1918, zou het weer onafhankelijk worden). Dat model van een synthese die de biografistiek met een ergocentrisch perspectief en een gepaste exemplificering verbond, vond ook in Polen veel voorstanders.

Als wij het over de literair-historische synthese hebben, dan moeten wij inzien dat de keuze tussen het historisch-biografische concept en het illustrerende concept (waarin alleen representatieve teksten worden getoond) niet altijd een radicaal alternatief is. Die keuze kan m.i. afhankelijk zijn van het toepassen van één van de twee narratie-paradigma's. Het eerste paradigma kan men een 'integratief model' noemen, het tweede een 'dissociatief model'. In dat laatste wordt (min of meer consequent) de methode van bespreking van een thema in afzonderlijke (sub) hoofdstukken over bepaalde genres van artistiek proza en poëzie gerealiseerd.

Er wordt soms ook (op een bondige, encyclopedische manier aangegeven) de culturele context bijgeroepen, door verschillende auteurs verschillend begrepen en geïllustreerd. Deze context wordt meestal door o.a. 'voorstellende' kunstwerken mede gevormd (schilderkunst, beeldhouwkunst, grafische kunst, architectuur), muziekwerken en ook teksten die een nog bredere 'omgeving' van de literatuur vormen: filosofische traktaten, politieke en religieuze doctrine's, enz.

De interdependenties en eventuele voorbeelden van wederzijdse beïnvloeding door deze soms ver van elkaar afgelegen gebieden van mentale cultuur vereisen soms (hoewel niet noodzakelijk) de toestemming voor verschillende veralgemeningen die soms (gevaarlijk) dichtbij de ideologisering kwamen. Vanuit het didactische standpunt zou men de resultaten van zulke benadering als rampzalig erkennen.

Er bestaat ook een andere narratieve strategie van de literair-historische synthese; ik noem ze het integratieve model. De toepassing ervan betekent geenszins het negeren van (overduidelijke) eigenaardigheden van afzonderlijk, individueel gerealiseerd scheppend werk. Maar: dat model staat gelijk met een narratieve verhaaltechniek die de (immers zeer bekende) 'correspondentie van kunsten' onderstreept. De ontvanger van die artistieke activiteiten zou er zich beuwt van moeten zijn dat deze activiteiten enerzijds verschillende cultuurcodes gebruiken en anderzijds betrekking hebben op gezamenlijke, bekende ideeën (begrippen) en categorieën – in het kader van het actueel geldende cultuur-maatschappelijke discours.

Alweer: er zijn er te veel voorbeelden van zo'n integratieve narratie binnen de literair-historische synthese om ze alle hier te kunnen bespreken; ik zal me dus tot slechts enkele beperken. Daarbij wil ik me met name op het thema (niet 'tijdperk' of 'periode'!) concentreren dat ikzelf onderzoek en dat conventioneel

en steeds lastiger ‘Renaissance’ wordt genoemd. Enkele jaren geleden verscheen namelijk een monumentale, meer dan 1200 bladzijden tellende synthese van Bernd Roeck: *Der Morgen der Welt. Geschichte der Renaissance* (Roeck 2017). Roeck realiseert hier perfect het model dat ik ‘integratief’ noem, en laat het netwerk en de interacties van en tussen verschillende vormen van scheppend werk zien die voor de intellectuele, artistieke, sacrale en politieke cultuur karakteristiek waren. Hij vermijdt tevens het invoeren van interne, arbitrair en mechanisch vastgelegde verdelingen van thema’s. Deze thematische verdelingen zouden de lezers waarschijnlijk helpen om afzonderlijke begrippen of kwesties makkelijker op te zoeken. Maar ze zouden tegelijk, door een discontinue narratie, het panoramische, net geïntegreerde globaalbeeld van de beschreven cultuur vervormen. Zo’n integratief narratiemodel in de literair-historische synthese werd toegepast door de Poolse historicus Wojciech Lipoński, auteur van het onlangs verschenen boek *Dzieje kultury europejskiej. Renesans* (Geschiedenis van de Europese cultuur. Renaissance; Warszawa 2019). Hij harmoniseert hier succesvol zijn op thematische wijze geordende uiteenzetting met het natuurlijke chronologische paradigma. De gesloten, thematisch afgezonderde lemma’s worden op een voortreffelijke manier in een encyclopedische presentatie getoond, die immers sterk verschilt van de synthetische narratie. Een voorbeeld ervan (in hetzelfde thematische onderzoeksveld) is de zesdelige *Encyclopedia of the Renaissance*, voorbereid onder hoofdredactie van Paul F. Grendler in samenwerking met de Renaissance Society of America (Grendler 1999).

De huidige omstandigheden: de Internet-aanwezigheid (of: ‘concurrentie’?) van alle soorten lexica en woordenboeken, gedetailleerde biogrammen, encyclopedieën, en vooral een nog twee generaties geleden onvoorstelbaar makkelijke bereikbaarheid van verschillende bewerkingen en gedigitaliseerde bronteksten die op talrijke Internetportalen meteen (‘on demand’) te vinden zijn – al deze factoren zouden moeten leiden tot een tenminste geleidelijk afnemende interesse in de traditionele, ‘leerboekachtige’ formule van synthetische narratie – ook de literair-historische narratie. En ja, aan haar in de moderne intellectuele cultuur toch wel raadselachtige vitaliteit draagt in zekere mate het nog steeds onbetwiste prestige bij van de conceptuele constructie die men ‘cultuurcanon’ noemt. En in deze cultuurcanon neemt de canon van schoollecturen een belangrijke plaats in; hoewel hij aan verschillende reconstructies (en destructies) onderhevig is. Het is onnodig om aan de ontstaansgeschiedenis van het idee van de canon te herinneren, dat aanvankelijk voor de scholen, of breder: voor de educatie bedoeld was. Dit idee werd geformuleerd conform het postulaat om een actuele basis voor *de* concrete kennis te bepalen. Deze verbinding tussen de canon en de educatie bestaat trouwens tot vandaag. Ze werd namelijk op het fundament van interpretaties (en van selecties) gebouwd en door leraren gerealiseerd (*paideia*). En ook op hun beoordeling van de kennis van feiten gebouwd, waaruit biografieën van de

afzonderlijke auteurs werden opgesteld – vanaf de Oudheid tot de vroegmoderne tijd (bijv. de Griekse *bioi* / Latijnse *vitae* / Provençaalse *vidas* enz.). Op dezelfde manier werden ook catalogi van de (voorbeeldige) werken van deze auteurs samengesteld. Dit canonmodel werd, *nota bene*, geïntroduceerd door Diogenes Laërtius in zijn *Leven en leer van beroemde filosofen* (Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμησάντων), en door o.a. de antieke canon van de negen Griekse ‘lyrische dichters’ bevestigd.

Op hetzelfde evaluerende paradigma steunde ook de Middeleeuwse, als inleiding bedoelde, academische *lectio: accessus ad auctores* (zie daarover o.a. Brożek 1989). Dit paradigma bleef, met de nodige modificaties, preciseringen en een steeds geactualiseerd corpus, over de vroegmoderne tijd, tot aan de 19de eeuw bestaan. In de vroegmoderne traditie wortelde de eerste Poolse literaire canon: de ‘Honderd Poolse schrijvers’ van de polyhistor en katholieke priester Szymon Starowolski, als *Scriptorum Polonicorum Hekatontas, seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae* uitgegeven; het werd volgens zijn criterium van de „scriptores illustri” geconstrueerd. Voor de 19de-eeuwse traditie staan, in de Poolse literaire context, de colleges (‘conférences’) over ‘Slavische literatuur’ aan het Parijse Collège de France (1840–1844) van de belangrijkste Poolse dichter van de romantiek, Adam Mickiewicz als voorbeeld: *Literatura słowiańska, kurs pierwszy* (Slavische literatuur, eerste reeks; zie uitgave Warszawa 1997) of *Literatura słowiańska, kurs czwarty* (Slavische literatuur, vierde reeks; zie uitgave Warszawa 1998).

Het meest evidente criterium voor de vorming van de cultuurcanon (dus niet alleen van een ‘literaire canon’ *sensu stricto*) is het axiologische criterium. Toen Dorota en Norbert Morciniec het leerboek over Nederlandse literatuur aan het schrijven waren, was het onderscheid tussen de zgn. ‘schone letteren’ en de zgn. ‘gebruiksliteratuur’ (deze laatste werd toen niet met de zgn. ‘volksliteratuur’ verward) voor de constructie van de canon beslissend.

De artistieke waarde van de teksten werd bepaald volgens de door retorica en normatieve poëtica gegenereerde begrippen. Soms werd tegen deze begrippen een creatieve oppositie geformuleerd, maar ze werden altijd in aanmerking genomen. Voor sommige auteurs van literaire syntheses (en ook voor de literaire kritiek) was het brede en meerduidige begrip ‘gebruiksliteratuur’ een handig reservoir van voorraden aan alle ‘letteren’ (‘piśmiennictwo’, zoals dat in het Pools wordt genoemd, of ‘Schriftgut’, zoals dat in het Duits wordt genoemd). En aan zo’n benadering werden geen waarden, zelfs geen artistieke, laat staan cognitieve waarden, toegekend.

In dit opzicht verschilde het eerste deel van *Historia literatury niderlandzkiej* (hoofdstukken I–VIII) reeds toen essentieel van dit model, en de laatste uitgave, enkele jaren geleden, van deze synthese behoudt de onafhankelijkheid van dit schema op een consequente manier. Norbert Morciniec besteedde even veel aan-

dacht en ruimte aan de werken van de ‘schone literatuur’ (die de nationale literatuurcanon vormen), als aan de epistolografie, liturgische teksten, biografieën enz.

Er is meer: de in de beide leerboeken toegepaste narratie-techniek accentueerde de voor de vroegmoderne tijd zo karakteristieke verbanden tussen enerzijds de zich steeds breder manifesterende humanistische educatie en anderzijds het nieuwe begrip van ‘belletrie’. De humanistische educatie treedt hierbij, met haar klassieke, normatieve systeem van literaire esthetica, uiteraard in de voetsporen van Erasmus en zijn *bonae litterae*. En de ‘schone letteren’ herinneren aan de Franse oer-vorm van dit begrip: *les belles lettres*.

De bestendigheid van het integratieve paradigma van de biografisch-historische narratie werd versterkt door de nauwe verbinding met het voor de nationale cultuur zo belangrijke identiteitsmodel. Uiteraard: een gedachteloos, mechanisch projecteren van het concept ‘geschiedenis van nationale literatuur’ op zulk een ver verleden als de vroegmoderne tijd, wekte altijd twijfels op. Immers, het idee van de *natio* en het daarmee verbonden concept van de net genoemde ‘geschiedenis van nationale literatuur’ werden in de loop der tijd dynamisch hergeformuleerd. In de Poolse literatuurwetenschap treffen wij het reeds klassiek geworden commentaar bij dit debat van literatuurhistoricus Kazimierz Wyka aan: zijn verhandeling *O potrzebie historii literatury. Szkice polonistyczne z lat 1944–1967* (Over de noodzaak van literatuurgeschiedenis. Polonistische schetsen uit de jaren 1944–1967; Warszawa 1969). De kwestie van de literair-historische synthese vanuit het standpunt van de moderne literatuurtheorie had bijna 25 jaar later o.a. Teresa Walas in haar boek *Czy jest możliwa inna historia literatury?* (Is een andere literatuurgeschiedenis mogelijk?; Kraków 1993) behandeld.

Alle hier genoemde omstandigheden, overwegingen en bedenkingen leidden tenslotte, zo lijkt het, tot het ontstaan van een narratieformule die aan het hierboven geschetste integratieve model beantwoordt. In de Lage Landen resulteerde dit in de 8-delige *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* onder redactie van Arie-Jan Gelderblom en Anne Marie Musschoot, die in de jaren 2006–2017 verscheen. In Polen werd deze formule met succes toegepast bij het schrijven van de nieuwste, methodologisch innovatieve synthese van de Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis. Het gaat om het omvangrijke, tweedelige werk van Poolse neerlandici onder de titel *Widzę rzeki szerokie...* (...Zie ik brede rivieren ...); deel 1 kreeg de titel *Z dziejów dawnej literatury niderlandzkiej* (Uit de geschiedenis van de oudere Nederlandse literatuur), deel 2 kreeg de titel *Z dziejów literatury niderlandzkiej XIX i XX wieku* (Uit de geschiedenis van de Nederlandse literatuur in de 19de en 20ste eeuw).

Het geheel verscheen onder redactie van Jerzy Koch en Piotr Oczko (Koch & Oczko 2018) en is collectief werk van reeds een derde generatie Poolse neerlandici-lettekundigen (gerekend van de generatie van Norbert Morciniec). De redacteurs van deze lijvige, meer dan 1300 bladzijden tellende synthese, die

verschillende neerlandistieke centra in Polen in literair-historische samenwerking had verenigd, hebben ze, zoals reeds gezegd, als een innovatieve formule geconcipieerd. Een formule die een complete beschrijving van de geschiedenis van de Nederlandse cultuur en literatuur presenteert *en* die deze beschrijving tegelijk met diverse contexten en digressies redelijk uitbreidt.

Het narratiemodel dat in deze literair-historische synthese werd gerealiseerd, is een creatieve uitbreiding van het 'klassieke', sinds meer dan honderd jaar geldende model, als voorbeeld bij het opstellen van verschillende synthetische literair-historische bewerkingen voor buitenlandse lezers. Het is tegelijk een type lezing dat van verschillende vereenvoudigde (hoewel verleidelijk leesbare) narratieschema's en identiteitsstereotypen intellectueel onafhankelijk is. Het is immers bedoeld voor lezers die geïnteresseerd zijn in veelzijdige informatie over een concrete 'nationale' literatuur. De auteurs van de hier genoemde synthese beschikten daarbij over helemaal andere mogelijkheden dan hun voorgangers in de vorige eeuw. Ze konden namelijk hun in de besproken teksten dieper geïnteresseerde Poolse lezers nu naar een veel rijkere bibliotheek met Poolse vertalingen van Nederlandse literatuur verwijzen, en naar steeds meer en steeds gedetailleerder studies over deze literatuur, dan vroeger. Dit zijn namelijk de verworvenheden van de huidige Poolse neerlandistiek, met vandaag meerdere universitaire centra, met haar veelzijdige onderzoeksinteresses, zowel taalkundig alsook letterkundig, en met enkele wetenschappelijke tijdschriften. Daaronder: het oudste neerlandistieke tijdschrift van Midden- en Oost-Europa, *Neerlandica Wratislaviensia*, uitgegeven in Wrocław.

Men kan dus in de conclusie van deze bijdrage zonder overdrijving zeggen dat al deze vruchtbare vertakkingen van de moderne Poolse neerlandistiek uit de toenmalige, baanbrekende wetenschappelijke activiteiten gegroeid zijn die jaren geleden door het neerlandistieke centrum in Wrocław en door zijn Grondlegger begonnen waren: door de huidige Jubilaris.

Bibliografie

- Bolecki, Włodzimierz, en Anna Łebkowska. *Kulturowa historia literatury* (= Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej 94). Centrum Międzynarodowych Badań Polonistycznych – Instytut Badań Literackich PAN, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Les règles de l'art. Genèse et structure de champ littéraire*. Éditions du Seuil, 1992. (Nederlandse vertaling door Rokus Hofstede: *De regels van de kunst. Woording en structuur van het literaire veld*, 1994; Poolse vertaling door Andrzej Zawadzki: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*, 2001).
- Brandt Corstius, J.C., en Gerda van Woudenberg. *La letteratura olandese* (= *Le Letterature del Mondo* 12). Sansoni-Accademia, 1969.
- Brożek, Mieczysław. *Źródła do średniowiecznej teorii wykładu literatury*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989.

- Chrzanowski, Ignacy. *Historia literatury polskiej. Książka dla młodzieży (z wypisami). Część pierwsza: Literatura niepodległej Polski*. Nakład Gebethnera i Wolffa, 1906.
- Gelderblom, Arie-Jan, en Anne Marie Musschoot, redacteurs, *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*, 8 delen. Bert Bakker, 2006–2017.
- Grendler, Paul F., editor. *The Encyclopedia of the Renaissance*. Charles Scribner's Sons, vol. 1–6, 1999.
- Huizinga, Johan. *Erazm*, vertaald door Maria Kurecka, inleiding van Maria Cytowska, wetenschappelijke consultatie Leszek Kołakowski. Państwowy Instytut Wydawniczy, 1964.
- . *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, vertaald door Maria Kurecka, en Witold Wirpsza. Czytelnik, 1967 (en volgende uitgaven).
- . *Jesień średniowiecza*, vertaald door Tadeusz Brzostowski, inleiding door Henryk Barycz, nawoord van Stanisław Herbst. Państwowy Instytut Wydawniczy, 1961.
- . *Jesień średniowiecza*, vertaald en van nawoord voorzien door Robert Stiller. Wydawnictwo Studio vis-à-vis, 2017.
- . *Kultura XVII-wiecznej Holandii*, inleiding, bewerking en vertaling uit het Nederlands en het Duits door Piotr Oczko. Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2008.
- Koch, Jerzy. *Książka niderlandzka w przekładzie polskim. Het Nederlandse boek in Poolse vertaling*. Witryna Artystów, 1993.
- Koch, Jerzy, en Piotr Oczko, redacteurs. *Widzę rzeki szerokie...*, deel 1: *Z dziejów dawnej literatury niderlandzkiej*, deel 2: *Z dziejów literatury niderlandzkiej XIX i XX wieku*. Biblioteka Werkwinkel, 2018.
- Lam, Stanisław, redacteur. *Wielka Literatura Powszechna*. Trzaska, Evert, Michalski, delen 1–6, 1930–1933.
- Lipoński, Wojciech. *Dzieje kultury europejskiej. Renesans*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019.
- Mor, Antonio, en Jean Weisgerber. *Le litterature del Belgio (= Le Letterature del Mondo 11)*. Sansoni-Accademia, 1968.
- Morciniec, Norbert. *Historia literatury niderlandzkiej do końca 19. wieku*. Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2019.
- Morciniec, Dorota, en Norbert. *Historia literatury niderlandzkiej*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 1985.
- Morciniec, Norbert, en Jerzy Koch. “Bibliografie van Poolse vertalingen uit de Nederlandse Literatuur”. *Neerlandica Wratislaviensia*, vol. II, 1985, pp. 425–480.
- Roeck, Bernd. *Der Morgen der Welt. Geschichte der Renaissance*. Verlag C.H. Beck, 2017.
- Schothorck, Wijnand van. *Geschiedenis der Nederlandse letterkunde. Leer- en leesboek voor gymnasia en hogere burgerscholen*, Eerste deel 1200–1795, Tweede deel 1795–heden. Noordhoff N.V., 1932.
- Walas, Teresa. *Czy jest możliwa inna historia literatury?*. Universitas, 1993.
- Wallis, Aleksander. *Socjologia przestrzeni*. Wydawnictwo Niezależna Oficyna Wydawnicza, 1990.
- Wyka, Kazimierz. *O potrzebie historii literatury. Szkice polonistyczne z lat 1944–1967*. Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969.